

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
старшого викладача Лісової Людмили Іванівни
на дисертаційну роботу Свириденко Ганни Василівни
«Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із
порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»**

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами

В період соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, кардинальної перебудови усїєї сукупності суспільних відносин, входження України в європейський та світовий простір є необхідним створення таких умов навчання і розвитку учнів з порушеннями мовлення, завдяки яким відбуватиметься виховання відповідальної особистості, що здатна на самоосвіту й самовдосконалення, вмїє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, спроможна мислити критично. Водночас важливим сьогодні є набуття учнем з порушеннями мовлення набору певних компетентностей, необхідних для життя в суспільствї та швидкозмінному світі. Сучасна освіта даної категорії учнів в Україні характеризується оновленням її змісту та зорїєнтована на впровадження інклюзивного навчання, яке задовольняє освітні потреби та забезпечує підтримку тим, хто має труднощі у засвоєнні освітніх програм з різних предметів.

2. Ступїнь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Дисертаційне дослідження Ганни Василівни відмічається досконалою аргументацією вихідних положень, висновків та рекомендацій. Їх достовірність та результативність забезпечується обґрунтуванням та експериментальною перевіркою ефективності педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення (організація вивчення дітей із порушеннями мовлення; організація психолого-

педагогічного супроводу дитини з порушеннями мовлення і дискалькулією; організація психолого-педагогічної роботи з формування навичок математичної діяльності; реалізація діяльнісного підходу під час уроків математики та практичної діяльності; навчання через рух і пізнання через органи відчуття; взаємодія учасників команди психолого-педагогічного супроводу з батьками учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією; підтримка позитивної мотивації учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією до вивчення математики); описом структури організації психолого-педагогічного супроводу учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією у взаємодії основних її блоків: проєктувального (мета, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби) та конструктивного (діагностичний, основний етап, етапу моніторингу, педагогічні умови); схарактеризовано проблему корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням; визначено критерії (наявність дискалькулії та диференціація за її видами; стан розвитку немовленнєвих і мовленнєвих психічних процесів як передумови розвитку математичної компетентності; рівні розвитку словесно-логічного мислення, рівні розвитку мотиваційної сфери) та показники дослідження досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення, виявлення дискалькулії, визначення специфічних труднощів у відповідній діяльності.

Автором узагальнено фактори схильності до виникнення графічної, вербальної, дислексичної, операційної, практогностичної дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, специфічні труднощі математичної діяльності відповідно до розвитку у них пізнавальних процесів.

На обґрунтованість та достовірність результатів дослідження вказує застосування адекватних діагностичних методик, вдало підібраних загальнонаукових, теоретичних і практичних методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; коректність використання статистичних методів обробки результатів експериментального дослідження, успішна апробація отриманих результатів на всеукраїнських і міжнародних

конференціях. Відмічаємо також ґрунтовну джерельну базу дослідження дисертантки, яка за різноманітністю, напрямками й обсягом джерел свідчить про належний рівень обґрунтованості наукових положень та достовірність отриманих результатів.

3. Структура та зміст дисертації

Аналіз структури та змісту дисертації Г.В. Свириденко підтверджує її завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення. Робота вирізняється цілісним і системним викладом теоретико-практичного та методичного матеріалу, структурованою побудовою усіх етапів дослідження, логічним узгодженням її мети та завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (229 найменувань, з них 14 – іноземними мовами) і додатків (3 позиції). Робота містить 23 таблиці, 29 рисунків. Основний зміст дисертації викладено на 154 сторінках, повний обсяг – 194 сторінки.

У ***вступі*** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, наведено методи для розв'язання поставлених завдань, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, надано відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів, їх висвітлення у наукових публікаціях.

У ***першому розділі*** – «**Теоретичні засади корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладах освіти з інклюзивним навчанням**» – шляхом теоретичного аналізу опрацьованих літературних джерел було окреслено стан розробленості проблеми корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення, з'ясовано науково-теоретичні підходи дослідників до розуміння основних понять дослідження: «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «психолого-педагогічний супровід», «корекція», «корекційно-розвиткова робота», «педагогічні умови», «дискалькулія». Аналіз матеріалів першого розділу засвідчує, що Г.В. Свириденко всебічно дослідила проблему корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення на теоретичному рівні, що стало

основою для подальшого емпіричного дослідження.

У другому розділі – «Вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення» – дисертанткою чітко описаний констатувальний етап дослідження, спрямований на експериментальне вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення. Зокрема, автором було представлено організацію вивчення досліджуваного явища з описом її етапів (організаційно-підготовчий; діагностичний; заключний). Визначено організаційно-педагогічні вимоги до проведення обстеження дітей із порушеннями мовлення, критерії (наявність дискалькулії та диференціація за її видами; стан розвитку немовленнєвих і мовленнєвих психічних процесів як передумови розвитку математичної компетентності; рівні розвитку словесно-логічного мислення, рівні розвитку мотиваційної сфери) та показники вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення, виявлення дискалькулії, визначення специфічних труднощів. Підібрано і систематизовано діагностичні завдання (мета, зміст, система оцінювання). Результати опрацьовані кількісно та якісно, їх достовірність перевірена статистичними методами.

У третьому розділі – «Реалізації педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення у процесі психолого-педагогічного супроводу в закладі з інклюзивним навчанням» – на етапі формувального експерименту було розроблено структуру психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення і дискалькулією у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням з описом проєктувального (мета, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби) та конструктивного (діагностичний, основний етап, етапу моніторингу, педагогічні умови) блоків.

Обґрунтовано педагогічні умови корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення (організація вивчення дітей із порушеннями мовлення; організація психолого-педагогічного супроводу

дитини з порушеннями мовлення і дискалькулією; організація психолого-педагогічної роботи з формування навичок математичної діяльності; реалізація діяльнісного підходу під час уроків математики та практичної діяльності; навчання через рух і пізнання через органи відчуття; взаємодія учасників команди психолого-педагогічного супроводу з батьками учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією; підтримка позитивної мотивації учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією до вивчення математики), описано методичні шляхи (форми, методи, прийоми, засоби, технології та ін.) їх реалізації у процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі з інклюзивним навчанням.

Автором здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов корекції дискалькулії учнів початкових класів із порушеннями мовлення. Узагальнено фактори схильності до виникнення графічної, вербальної, дислексичної, операційної, практогностичної дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, специфічні труднощі математичної діяльності відповідно до розвитку у них пізнавальних процесів.

Якісні та кількісні результати проведеного формувального експерименту дозволили автору стверджувати, що розроблені й теоретично обґрунтовані педагогічні умови корекції дискалькулії учнів із порушеннями мовлення забезпечили ефективність їх реалізації в процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Достовірність одержаних показників засвідчена результатами перевірки методами математичної статистики.

Обґрунтовані й логічні *висновки*, подані у дисертації, переконливо показують, що мета і завдання наукової роботи реалізовано, а результати дослідження мають безпосередню практичну значущість і наукові перспективи.

Схвальної оцінки заслуговують укладені Ганною Василівною *додатки*, в яких містяться: змістовні діагностичні завдання, спрямовані на

вивчення аналітико-синтетичної діяльності, наявності інтересу, стійкості і перемикання уваги, точності уявлень, усвідомлення уявлення про число, уміння використовувати набуті знання в стандартних учнівських ситуаціях, рівень розширення графічних навичок, уміння порівнювати математичні завдання, розуміння та використання математичної термінології, уміння аналізувати геометричні фігури за певною ознакою (колір, форма, величина), уміння класифікувати фігури, орієнтуючись на певну ознаку, визначення рівнів сприймання кольору, форми, величини; виявлення схильності до операційної дискалькульї; визначення рівня розвитку уяви, здатність створювати оригінальні образи; визначення уміння визначати час за годинами, уміння міркувати, робити висновки в відповідності з законами логіки. А також тест на визначення рівнів розвитку словесно-логічного мислення.

4. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

До науково обґрунтованих результатів виконаного Ганною Василівною дослідження, що мають вагому наукову новизну і надають можливість кваліфікувати його як таке, що привносить нове розв'язання досліджуваної проблеми, відносяться наступні положення, а саме, вперше:

- розроблено та обґрунтовано педагогічні умови корекції дискалькульї учнів початкових класів із порушеннями мовлення;
- описано структуру організації психолого-педагогічного супроводу учнів із порушеннями мовлення і дискалькульєю в умовах інклюзивного навчання;
- визначено критерії та показники вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення, виявлення дискалькульї, визначення специфічних труднощів у відповідній діяльності.

5. Значущість результатів дослідження для науки і практики та можливі шляхи їх використання

Значущість одержаних Ганною Василівною результатів дослідження

для педагогічної науки полягає в узагальненні факторів схильності до виникнення графічної, вербальної, дислексичної, операційної, практикогностичної дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, специфічні труднощі математичної діяльності відповідно до розвитку у них пізнавальних процесів та визначенні педагогічних умов корекції дискалькулії в умовах інклюзивного навчання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані при: укладанні навчальних програм та розробленні методичних рекомендацій та посібників для навчання дітей з порушеннями мовлення і дискалькулією в умовах інклюзивного навчання; розробці науково-методичного забезпечення підготовки та перепідготовки фахівців інклюзивної освіти. Результати дослідження стануть у нагоді фахівцям-практикам під час викладання дисциплін математичного циклу та вчителям-логопедам у здійсненні корекційного супроводу учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією.

Отримані в дисертаційному дослідженні дані можуть також доповнити зміст освітніх компонентів циклу професійної підготовки здобувачів освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

6. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Наукові результати проведеного дослідження представлені у вигляді участі у 4 Міжнародних та 7 Всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дослідження відображено в 9 наукових працях, серед яких: 1 розділ у колективній монографії, 3 статті у фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному виданні, включеному до наукометричної бази Web of Science; 4 публікації апробаційного характеру у збірках матеріалів науково-практичних конференцій. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють наукові положення дисертаційної роботи. Їх кількість, обсяг, повнота відображення результатів та розкриття змісту відповідає вимогам.

7. Оцінка змісту й оформлення дисертації

Дисертаційна робота Свириденко Ганни Василівни є цілісним,

завершеним науковим дослідженням, зміст якого відзначається смисловою завершеністю, цілісністю, чіткістю викладення теоретичних положень, основних понять, емпіричних даних, має науковий характер та прикладне значення. У роботі представлено досить повний якісний і кількісний аналіз результатів експерименту, а сформульовані загальні висновки відображають належний рівень реалізації мети і завдань дослідження, а також вказують на перспективність подальших наукових розробок. Дисертація Г.В. Свириденко написана грамотно й оформлена згідно з вимогами.

8. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дослідження Ганни Василівни, вважаємо за доцільне звернути увагу на дискусійні аспекти та висловити зауваження:

1. На стор. 46 автор за результатами аналізу науково-методичних джерелах вказує на різні інтерпретації трактування поняття «дискалькулія». Зокрема, зазначає, що у МКХ 10 (Міжнародній класифікації хвороб) порушення в оволодінні арифметичною діяльністю – дискалькулії, визначаються як специфічні порушення навичок рахунку, що виявляються на початковій стадії навчання лічби, фіксуються за кодом – F-81. Доцільно було б приділити увагу ще й тому, яким чином трактується поняття «дискалькулія» у МКФ (Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я)?

2. В експериментальному дослідженні Ганна Василівна зазначає, що групу обстежених складала учні початкових класів (1-2 класів) із порушеннями мовлення. Бажано було б виділити рівні виконання завдань і типи труднощів враховуючи відмінності механізмів клінічно різних мовленнєвих порушень, як фактор, що може впливати на ефективність корекційної роботи.

3. Автор пропонує корекційно-розвивальні ігри у досить простій формі. Чи не доцільніше було використовувати такі ігри у вигляді комп'ютерних програм?

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Г.В. Свириденко на тему: «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні» є актуальною, завершеною, самостійною науковою працею, яка має новизну та практичне значення, що є вагомим внеском у спеціальну освіту. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а тому Свириденко Ганна Василівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

кандидата педагогічних наук,
старший викладач кафедри
логопедії та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Людмила ЛІСОВА

